

## СТАТУСИ НА ПСИХОСОЦИАЛНА ИДЕНТИЧНОСТ В ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА, ПЕДАГОГИЧЕСКАТА И КОНСУЛТАТИВНАТА ПРАКТИКА

Красимира Байчинска\*, Маргарита Бакрачева

*Целта на тази статия е да очертае основните резултати от изследването на статуса на психосоциална идентичност на български юноши и възможните им приложения в педагогическата и консултативната практика. Направен е опит за очертаване на възможностите за практическо приложение на статуса на психосоциална идентичност не само в изследователската, а и в педагогическата и консултативната практика. Проследява се възможната връзка между статуса на идентичност и проявите на девиянтно и дезадаптивно поведение. Предлагат се специфични модели на подход към превантивната работа и предотвратяването на възможността от проява на асоциално и антисоциално поведение.*

### Проблемът за статуса на психосоциална идентичност в юношеска възраст

Понятието идентичност е въведено от Ерик Ериксън и въпреки специфичната конотация при различните употреби най-общо под идентичност се разбира отговорът на въпроса „Кой съм аз?“. В епигенетичната си теория за развитието на Аз-а Ериксън разделя жизнения цикъл на осем фази, всяка една свързана със специфична задача, която индивидът трябва да реши. В юношеска възраст задачата е изграждане на идентичността. Ериксън определя понятието „идентичност“ като чувството за самотъждественост и непрекъснатост във времето и пространството. Той разглежда идентичността като психосоциална структура, формираща се под влияние на потребността от приемственост и

---

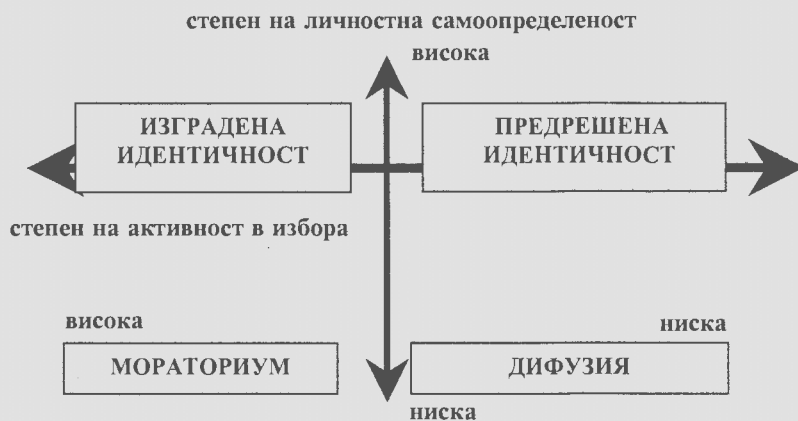
\* Ст.н.с.д-р Красимира Байчинска — Институт по психология при Българска академия на науките

Адрес за контакти: [Krassy\\_B@cl.bas.bg](mailto:Krassy_B@cl.bas.bg)

единство, която характеризира както индивидуалното, така и колективното самосъзнание. (Ериксън, 1996) Идентичността означава тъждественост — да останеш същият във времето и пространството независимо от външните и вътрешните промени.

За да изгради идентичността си, тийнейджърът трябва да премине период на изпробване на нови начини на мислене и поведение, различни от тези през детството, които да му помогнат да намери мястото си в социума. Възможно разрешаване на тази задача е изградена идентичност срещу дифузия. Юношите с изградена идентичност имат висока самооценка и достатъчно ресурси да се справят с поставените задачи. Дифузията на идентичността означава, че юношата е изпробвал различни възможности, но не е направил своя избор или още не е изследвал възможните алтернативи. В някои случаи дифузията на идентичността може да намери израз в приемането на „негативна идентичност“, която представлява социално нежелано самоопределяне. Ериксън посочва, че всеки човек има и негативна идентичност — това е сборът от всички идентификации и фрагменти на идентичността, които потиска в себе си като нежелани. (Ериксън, 1996)

Най-широко приложение има операционализацията на психосоциалната идентичност, предложена от Джеймс Маршиа. (Marcia, 1966) Процесът на изграждане на идентичността включва различни равнища на самоопределеност и активност в избора в различни времеви моменти. При това идентичността не е статична, а динамична структура, която предполага прогресивни или регресивни изменения. Така Маршиа поставя акцент както върху динамиката в изграждането на идентичността, така и върху динамиката в съдържанието ѝ. Маршиа разширява биполярната концепция на Ериксън идентичност срещу дифузия на идентичността, като добавя втори критерий — търсенето на алтернативи. Търсенето се изразява в изследователско поведение, което е насочено към осмисляне на собствените възможности и проблематизиране на критериите и стандартите на обществото. Идейната постановка на Маршиа за статусите на идентичността сме представили схематично на фиг. 1.



Фиг. 1. Статуси на психосоциалната идентичност (на сив фон са неопределените статуси)